

Statsminister

Odvar Nordli

S P E R R E F R I S T

Tirsdag 7. september 1976 kl.1930.

Foredrag i Kristiansand Handelsstands forening

7. september 1976.

NÆRINGS LIVETS MULIGHETER I OLJEALDEREN

Det er ennå ikke 10 år siden de første forekomster av olje og gass ble funnet på den norske kontinentalsokkelen. I 1975 ble Norge for første gang selvforsynt med mineralolje, idet produksjonen på Ekofiskfeltet var noe større enn vårt samlede forbruk.

- 2 -

I dag diskuterer vi scenevant oljealderen som om det gjaldt en opplagt ting. Oljealderen er et mangehodet begrep. Enkelte synes å oppfatte den som en lovende gullalder, hvor rikdom, velstand - og formodentlig også lykke - kommer flytende til oss i brede, feite strømmer. Andre synes å se den som et skremmebilde hvor liv og virksomhet kan bli lagt dødt både i havet, ved kysten, i utkantstrøk og kanskje store deler av landet. Jeg må videre innrømme at i enkelte politiske kretser synes oljealderen å være den store jokeren som lett og lekende løser de ellers uløselige problemer med å kombinere velgernes formodede higen etter stadig større ytelser fra staten med store og hyppige skattelettelser.

Det er nødvendig og fornuftig for oss alle å gi noen tid til drøftinger av hvordan vi skal kunne best innrette oss i oljealderen. Selv om usikkerhetene på enkelte felter enda er tilstede både når det gjelder de tekniske og økonomiske spørsmål, og når det gjelder de handlinger og tiltak som samfunnet og næringslivet etter hvert vil måtte treffe, er det enkelte ting som allerede nå begynner å bunnfelle seg. Det er enkelte grunnleggende trekk ved denne nye næringen i vår økonomi som begynner å avtegne seg skarpere. Dette gjør det mulig for oss å bringe diskusjonen et stykke framover og enda ha fast grunn under føttene.

For det første:

Olje- og gassforekomstene er en betydelig materiell rikdomskilde som gir et tilskudd til landets økonomiske ressurser.

Sannsynligvis har vi på lengre sikt en øking i oljeprisene foran oss, og dette vil øke verdien.

Samtidig vet vi at oljealderen bare vil være en forbigående fase i vårt lands historie. Vi vet ikke hvor lang fasen blir - 20 år, 40 år, 80 år, eller kanskje enda lengre. Men én da vil brønnene være tomme, og det er vår store plikt i en langsiktig oljepolitikk å bruke oljeinntekter på en slik måte at landet er vel budd for utviklingen etter at

oljealderen er over.

For det annet:

Denne nye materielle ressurs ligger ikke klar til å høstes uten anstrengelse. Petroleumsvirksomheten krever investeringsbeløp av en størrelse som hittil har vært ukjent i norsk næringsliv. Dessuten ligger utnyttingen av petroleumsressursene under havet delvis i grenseland av hva den menneskelige kløkt kan løse.

For det tredje:

Petroleumsvirksomheten vil gi oss en større økonomisk-politisk handlingsfrihet.

For det fjerde:

Som en følge av denne nye vekstfaktor i vår økonomi

og noen av de økonomiske virkninger som vi med noenlunde sikkerhet kan forutse, står vi overfor omstillinger i deler av vår økonomi.

Jeg vil bruke det meste av min tid i kveld til å drøfte forskjellige sider ved de omstillinger vi står overfor. Men la oss først gå kort gjennom noen av de erfaringer vi allerede nå har gjort.

Ved inngangen til 1976 var den samlede sysselsettingen innenfor oljevirkksomheten omkring 23 000 personer. Tallet er vel lavere enn mange ville tro. Det utgjør om lag 5 % av industrisysselsettingen, eller halvparten av sysselsettingen i skipsfart, og er omtrent jevnstor med innsatsen i fiskeriene. 15 % av de sysselsatte var utlendinger, 85 % nordmenn.

Vel halvparten av de sysselsatte var knyttet til bygging av plattformar, forsyningskip, raffinier, petrokjemisk industri med vidare. Det var under halvparten av de registrerte sysselsatte i oljevirkosomhet som var direkte knyttet til selve undersøkelsene, boringen, produksjonen på oljefeltene eller til arbeidet ved baser, transportvirkosomhet, forsynings- og administrasjonstjeneste knyttet til virkosomheten i Nordsjøen. Denne inndelingen viser at for vel halvparten av de sysselsatte var det ikke en forandring i arbeidssted eller næring. Det som har skjedd er en omstilling i produksjonen innenfor bygge- og anleggsvirkosomhet og skipsbygging. Her har tradisjonell virkosomhet blitt erstattet av virkosomhet for oljeindustrien. Bare 4 % av de sysselsatte i den direkte oljevirkosomhet kom fra jord- og skogbruk og fiske.

Vi kan fastslå at aktiviteten hittil ikke har skapt

noe generelt press på arbeidsmarkedet, selv om det har vært visse lokale presstendenser, særlig i Stavangerområdet. Men utviklingen i Stavangerområdet har ikke vært oppfattet som noe dypt problem verken fra næringslivet eller lokale myndigheter. Tilpasningen til den nye virkosomhet har gått overraskende smertefritt ser det ut til. Vi skal i denne sammenheng merke oss at jordbruket på Jæren, som til dels ligger i nært naboskap til de nye oljevirkosomheter ikken har vært synlig påvirket av dem.

Det er både gledelig og interessant å legge merke til at primærnæringene, som er en vesentlig del av grunnlaget for vår bosetting i bygdene, i så liten utstrekning er blitt berørt av oljevirkosomheten. Mange hadde fryktet at en betydelig del av arbeidskraftsbehovene ville bli dekket

nettopp fra disse næringene. Men noe av årsaken til at det har gått som det har gjort er kanskje at den svake konjunktursituasjonen i de senere par år for store deler av industrien har ført til at overgangen av arbeidskraft har gått lettere enn ventet og fryktet.

Det har heller ikke vært store vandringer av folk til de nye arbeidsstedene. Hele 80 % av de sysselsatte hadde hjemsted i samme fylke som de nå arbeider.

Bygging av borerigger, forsyningskip etc. har vært av stor betydning for skipsverftene som i de siste par år ellers ville hatt langt større problemer med å holde sysselsettingen oppe. Nå ser det imidlertid ut til at man får en stillstand i nye kontrakter av denne art, og mange av verftene står overfor store problemer med å holde virksomheten oppe.

Så langt erfaringene hittil.

Petroleumsvirksomheten vil skape økte inntekter i Norge. Dette gjelder både totalt og med hensyn til lønnsnivået. Samtidig må vi regne med en videreføring av den høye vurdering av den norske krone som de internasjonale valuta-markeder gir. Dette gjør at i tillegg til den innenlandske øking i lønninger og inntekter vil norske kostnader, priser m.v., uttrykt i fremmed valuta være enda høyere. Dette skaper en vanskeligere konkurransesituasjon for de næringer som har en høy lønnsandel.

Etter en internasjonal oversikt for 1975 er Norge kommet opp på en annenplass i verden når det gjelder høyden av lønnskostnader i industrien, inklusive sosiale utgifter med videre. Det er bare Sverige som ligger foran oss på denne

rankingliste.

I den store utredningen om petroleumsvirksomhetens plass i det norske samfunn som Regjeringen la fram for Stortinget for 2 ½ år siden hadde Finansdepartementet gjort enkelte tallanslag for å illustrere alvorret i de omstillingsproblemer som man vil få i de deler av næringslivet som arbeider i konkurranse med utlandet. Dette gjelder i første rekke industrien.

Etter beregningene ville det bli en betydelig nedgang i industrisysselettingen fram til 1980. Under visse forutsetninger regnet man med at mellom 60 000 og 80 000 arbeidsplasser måtte avvikles.

Utviklingen hittil tyder på at dette var en altfor drastisk og pessimistisk prognose. Selv om utbyggingen av oljevirkosmheten er blitt noe forsinket i forhold til det

man regnet med den gang, og at virkningene av oljevirkosmheten også er blitt forsinket, mener Regjeringen at det er langt større muligheter til å bevare industrisysselettingen.

I store deler av landet vil man ikke få noen direkte berøring med oljevirkosmheten. I disse landsdelene vil man fortsatt stå overfor samme slags problemer som nå, med en viktig oppgave å verne om de industriarbeidsplasser som er skapt som ledd i en distriktsutbygging, og å legge grunnlaget for flere.

Fordi våre lønnskostnader er blitt høye, må vi kompensere dette ved å gi våre industriarbeidere det best mulige tekniske utstyr. Gjennom Distriktenes Utbyggingsfond andre finansieringsordninger og muligheter for bedriftene selv, må vi være forberedt på å møte denne utfordringen. Ved å øke kapitalintensiteten i slike bedrifter,

og derved gi hver arbeider en større kapital i ryggen, med det mest moderne og effektive produksjonsapparat som kan skaffes, vil norske bedrifter få en større mulighet til å hevde seg i dagens harde internasjonale konkurransen.

Alt i alt må Regjeringen innta en offensiv holdning til disse spørsmålene. Vi kan bruke noe av de inntekter oljevirksomheten gir oss til å skaffe et bedre, ja det beste, produksjonsutstyret til industribedrifter som ellers står utsatt til.

De næringer som er skjermet mot konkurranse fra utlandet vil i oljealderen kunne få like gode eller bedre utfoldelsesmuligheter enn de nå har. Norsk jordbruk vil neppe få sine avsetningsmuligheter og inntektsforhold svekket. En øking i de alminnelige inntekter i Norge vil føre til at vi etterspør flere tjenester enn tidligere. I mange

tjenesteytende næringer vil problemene heller ikke bli særlig store som følge av oljevirksomheten.

Vi står tilbake med den største del av norsk industri som står i et konkurranseforhold til utlandet, hva enten det gjelder å selge på det norske marked eller i utlandet.

Jeg viker noe tilbake for å kalle den tiden som vi nå går inn i bare en problemfylt tid. Jeg vil heller kalle det en tid med en stor utfordring til norske bedrifter og norske næringer.

Forandringer og omstillinger i bedriftenes produksjon og markedsføring er noe som har sammenheng med vekst og framgang. Ved enhver utvikling av nye muligheter skjer det en tilpasning i forhold til det man hadde før. En økonomisk virksomhet uten tilpasninger, vil være en økonomi i stagnasjon.

Den positive siden ved den utfordring som norsk næringsliv, i første rekke industrien, står overfor kan vi dele i to.

For det første har vi mulighetene for å komme inn med forsyninger og produksjon av utstyr til oljevirkosomhet til havs, både i Norge og i andre land. Dette er et stort marked. Om vi ser på virksomheten i Nordsjøen, er det eksempelvis en betydelig større virksomhet på britisk sektor som kommer i tillegg til den norske. Og vi har mange andre områder i verden.

Jeg vil om et øyeblikk komme mer tilbake til de muligheter og utfordringer som ligger her.

For det andre har vi de muligheter og utfordringer som ligger i å tilpasse produksjon og markedsføring i en situasjon med høye arbeidskostnader og bedre tilgang

på kapital.

En løsning ligger i å spesialisere seg på produkter og produksjonsprosesser som krever en spesiell teknologisk bakgrunn, faglig innsikt eller annen spesialerfaring.

Vi har mange oppmuntrende eksempler på at norsk industri har evnet en slik tilpasning i full konkurranse med et skarpt internasjonalt industrimiljø.

For å få til dette, må vi, som jeg nettopp understreket, gi de norske industriarbeidere det aller beste og mest moderne kapitalutstyr. Det er etter mitt skjønn en konstruktiv måte å løse noen av de tilpasningsproblemer oljealderen vil stille oss overfor å bruke valutainntekter til å konsolidere industriarbeidsplasser. Det er en altfor defaitistisk linje bare å bruke den rommeligere valutatilgang til alternativ import

av de produkter som før ble produsert hjemme.

La meg nå komme tilbake til selve oljevirkksomheten. Denne krever mer og mer av spesialutviklet teknologi. En betydelig del av den offentlige forskingsinnsatsen innenfor anvendt forskning går nå til områder som har med kontinental-sokkelen å gjøre.

Det utredningsprogram som skal settes iverk for å klarlegge problemene i forbindelse med legging av rørledninger på større dybder er det mest vidtgående eksempel på slik forskings- og utviklingsarbeid. På dette store og infløkte området ligger det verdifulle og fascinerende utfordringer, ikke bare til norske forskere, men også til norsk industri.

Ved den store aktivitet av teknologisk nyskaping som nå foregår i vårt land, og med de betydelige forskings- og utviklingsarbeider som pågår, ligger det en stor mulighet

for initiativrike, våkne bedrifter til å gripe sjansen å etablere seg på disse nye krevende områder. Her er det ikke tale om bare en produksjon for Norges behov på vår kontinentalsokkel. Skipsfartsnæringen har nå, som ofte tidligere, utnyttet nye muligheter og markeder. Forsyningsskip, servicefartøyer og annen virksomhet i tilknytning til oljen, har for mange rederier gitt ny god sysselsetting.

Man behøver ikke være spåmann for å se at i verdensmålestokk vil aktiviteter under sjøbunnen spille en stadig større rolle i menneskenes jakt etter råvarer og olje. Vi har oppmuntrende eksempler på at vi har lyktes i det internasjonale marked, kanskje særlig ved plattformen til oljeboring og oljeproduksjon. Men her kan vi også ane at mulighetene åpner seg til mange andre produkter og prosesser,

og disse mulighetene ligger der som en glitrende utfordring for våkne moderne industriledere.

Regjeringen er interessert i å drøfte de enkeltsaker som måtte komme opp, for å vurdere hvilken rolle staten bør og kan spille for å sette prosjektene ut i livet.

Regjeringen har som kjent innledet drøftinger med Sverige, Vest-Tyskland og Danmark og et samarbeid om industri og energispørsmål. En hovedtanke i de tenkte samarbeidsordninger er at når vi skal eksportere en betydelig del av den olje og gass som utvinnes på den norske kontinentalsokkel, bør vi få mer igjen enn bare betaling for eksportverdien. Vi har her en verdifull vare, hvor salgskontrakter med Norge vil bli tillagt en egenverdi ut over det som ligger i den umiddelbare salgspris.

Regjeringen er derfor ute etter å få samarbeidsordninger med disse land som har en høy utviklet prosessindustri. Tanken er å kople Norge inn i den produksjonsvirksomhet som organiseres i disse land. Om dette vil skje ved delleveranser, produksjonssamarbeid, filialdannelser, eller på annen måte er et åpent spørsmål. Hovedhensikten er at vi herved vil få en tilgang til moderne høyt spesialiserte produksjonsprosesser, som vi med vårt høye inntektsnivå, gode utdanningsnivå og gode tilgang på investeringskapital vil være interessert i. Samtidig åpner det seg muligheter til å kople seg til det markedsføringsapparat og den overbygning av organisasjon og utviklingsarbeid som skjer i de store industriselskaper i disse land.

Dette er et interessant eksempel på et bytte mellom

to transaksjoner av vidt forskjellig innhold, og hvor de to partnere ut fra sin ulike ressurstilgang har ulike interesser.

Både i de enkelte industribedrifter og i Regjeringen står vi overfor vanskelige avveifingsoppgaver i årene framover, mellom der hvor vi må sette alt inn på en omstilling og tilpassing til de nye vilkår, og der hvor det er viktigst å verne om eksisterende produksjon og virksomhet. Til denne avveifing vil vi trenge et aktivt samspill mellom offentlige myndigheter og privat industri. Myndighetene vil forvalte en betydelig del av de finansielle ressurser, og vil ha et særlig ansvar for sysselsettingsaspektet. Industrien vil på sin side være en part hvor de faglige og tekniske vurderinger kan ivaretas.

Tilpasning av eldre produksjon til nye pris- og kostnadsforhold og nye markedsforhold er ikke noe nytt. Slike tilpasninger har vårt næringsliv til alle tider stått overfor. De gode bedrifter har lyktes i en slik tilpasning, de mindre gode har ikke.

Vi har i det forløpne år brukt betydelige midler til de offentlige finansieringsordninger med likviditetslån, finansiering av lageropplegg m.v. for enkelte bedrifter som et ledd i en kortsiktig konjunkturpolitikk. Vi har sett som det viktigste å holde hjulene i gang i en akutt vanskelig periode, og heller utsette en vanskelig tilpasning til en gunstigere konjunktursituasjon. Vi vet at det blant de bedrifter som har mottatt støtte i denne tiden også er virksomheter som fortsatt vil ha/ ^{problemer} når vi nå går inn i en mer

normal periode og i åpen konkurranse innenlands og utenlands.

Etter hvert som vi kommer inn i en mer normal konjunkturfase med høyere aktivitetsnivå, vil det nok bli behov for en del omstillinger i næringslivet, som vi i noen grad har skjøvet foran oss i denne vanskelige perioden.

Selv om en akutt lønnsomhets- og sysselsettingskrise ved en enkelt bedrift kan synes alvorlig og drastisk, og verdig til å påkalle myndighetenes medvirkning, tror jeg igjen vi må venne oss til å se slike omstillinger som et ledd i en alminnelig, dynamisk, økonomisk prosess. Vi kan ikke alltid bevare full konkurranseevne på alle de områder vi hittil har hatt det. Når vi innenfor et enkelt felt ikke kan opprettholde en konkurransedyktig produksjon, ligger mulighetene og utfordringen i å legge om virksomheten til felter hvor vi er mer konkurransedyktige. Dette er en prosess som vi kan finne

gjennom hele vår industrielle utvikling.

Hvis vi omkring århundreskiftet hadde hatt forståelsen og mulighetene for en aktiv selektiv næringspolitikk i Norge, ville vi sikkert fått krav om å støtte opp under seilskutene. Vi kan i dag se det fåfengte i om vi hadde forsøkt å opprettholde seilskuter i konkurranse med de nye dampskipene. Det har vært og vil fortsatt være en krevende oppgave i vår næringspolitikk å unngå at den blir brukt som en "seilskutepolitikk".